

ORDESA

MANUEL VILAS

Prevela
Gordana Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

Manuel Vilas

ORDESA

Penguin Random House Grupo Editorial, S.A.U.

Travessera de Gracia, 47-49, 08021 Barcelona

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Prevod ove knjige realizovan je uz podršku španskog Ministarstva za prosvetu, kulturu i sport (El Ministerio de Educación, Cultura y Deporte de España)

*Hvala životu, dao mi je toliko toga.
Dao mi je smeh i dao mi je plač.
Tako raspoznajem sreću i tugu,
dve stvari od kojih je satkana moja pesma,
i vaša, a to je ista pesma,
i pesma svih ljudi, moja vlastita pesma.*

Violeta Para

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

1

Kamo sreće da ljudski bol može da se meri jasnim brojkama, a ne nepouzdanim rečima. Kamo sreće da postoji način da saznamo koliko smo propatili, da je bol materijalan i merljiv. Svaki čovek se pre ili kasnije suoči s bestežinskim stanjem svojih dana zemaljskih. Neka ljudska bića to mogu da podnesu, ja nikad neću moći.

Nikad to nisam podnosio.

Gledao sam grad Madrid, i njegove nestvarne ulice, kuće i ljudska bića zadavali su mi rane po celom telu.

Bio sam *ecce homo*.

Nisam shvatao život.

Razgovori s drugim ljudskim bićima postali su dosadni, spori, škodljivi.

Razgovor sa ostalima pričinjao mi je bol: sagledavao sam jalovost svih ljudskih razgovora, pređašnjih i potonjih. Sagledavao sam zaborav razgovora dok su oni još bili prisutni.

Pad pre pada.

Ispraznost razgovora, ispraznost govornika, ispraznost onoga koji odgovara. Ispraznosti ugovorene da bi svet mogao postojati.

Tada sam opet pomislio na oca. Jer sam pomislio da su razgovori koje sam vodio s ocem jedino što je bilo vredno. Vratio

sam se tim razgovorima, u nadi da ću se domoći trenutka odmora usred sveopšteg iščezavanja svih stvari.

Verovao sam da mi se mozak okamenio, nisam bio u stanju da vršim jednostavne moždane radnje. Sabirao sam brojeve na registarskim tablicama automobila i te matematičke operacije su me ispunjavale dubokom tugom. Pravio sam greške dok sam govorio španski jezik. Trebalo mi je vremena da izgovorim rečenicu, zanemio bih, a sagovornik me je gledao sažaljivo ili prezrivo, i on dovršavao moju rečenicu.

Zamuckivao sam i bezbroj puta ponavljao istu rečenicu. Bilo je možebiti lepote u tom osećajnom zaplitanju jezikom. Tražio sam od oca da položi račune. Sve vreme sam razmišljao o očevom životu. Pokušavao sam da u njegovom životu pronađem objašnjenje svoga. Postao sam prestravljen i vidovito biće.

Gledao sam se u ogledalu i video ne kako starim ja nego kako stari drugo biće što je ranije postojalo na ovome svetu. Video sam starenje svog oca. Na taj način sam mogao da ga se sećam savršeno dobro, trebalo je samo da se ja pogledam u ogledalu i pojavio bi se on, kao u nekoj nepoznatoj liturgiji, kao u nekom šamanskom obredu, kao u nekom obrnutom teološkom poretku.

Nisu postojale nikakva radost i nikakva sreća u ponovnom susretu sa ocem u ogledalu, nego još jedan ekser zakucan u bol, stepen više u silaženju, u hipotermiji dva leša koja govore.

Vidim ono što nije načinjeno da bi bilo vidljivo, vidim smrt u prostiranju i u utemeljivanju materije, vidim sveopšte bestežinsko stanje svih stvari. Čitao sam Terezu Avilsku, i toj ženi su padale na pamet slične stvari kao što padaju meni. Samo što ih je ona nazivala na jedan način, a ja drugačije.

Uzeo sam da pišem, jedino sam pisanjem uspevao da pronađem izlaz za sve te mračne poruke što su stizale od ljudskih tela, od ulica, od gradova, od politike, od medija, od onoga što smo.

Velika pričina onoga što smo: struktura udaljena od prirode. Velika pričina je uspešna: čovečanstvo je ubeđeno u svoje postojanje. I tu počinju moje nevolje.

Godine 2015. tuga je obuzimala celu planetu i ulazila u ljudska društva poput virusa.

Urađen mi je skener mozga. Otišao sam kod neurologa. Bio je krupan i ćelav, s negovanim noktima, s kravatom ispod belog mantila. Uradio mi je analize. Rekao je da ne postoji ništa neobično u mojoj glavi. Da je sve u redu.

I počeo sam da pišem ovu knjigu.

Pomislio sam da je moje duševno stanje neodređena uspomena na nešto što se dogodilo u jednom mestu na severu Španije po imenu Ordesa, mestu punom planina, i ta uspomena je bila žuta, žuta boja je prodrla u ime Ordesa, a iza Ordesa se ocrtavala figura mog oca jednog leta 1969. godine.

To umno stanje je jedno mesto: Ordesa. A takođe i boja: žuta.

Sve je požutelo. Ako stvari i ljudska bića požute, to onda znači da su dostigli nepostojanost, ili mržnju.

Bol je žut, to hoću da kažem.

Ispisujem ove reči devetog maja 2015. godine. Pre sedamdeset godina Nemačka je potpisala bezuslovnu kapitulaciju. Kroz dva-tri dana Hitlerove fotografije su zamenjene Staljinovim.

Istorija je takođe telo s kajanjima. Imam pedeset dve godine i istorija sam sebe samog.

Moja dvojica sinova upravo ulaze u kuću, igrali su padel. Već je paklena vrućina. Upornost vrućine, njen neprestani silazak na ljude, na planetu.

I porast dejstva vrućine na čovečanstvo. Nije u pitanju samo klimatska promena, to je nešto kao podsetnik Istorije, nešto kao osveta starih mitova novim mitovima. Klimatska promena nije ništa drugo do ispunjenje apokalipse. Volimo apokalipsu. Zapisana nam je u genima.

Stan u kome živim je prljav, pun prašine. Više puta sam pokušao da ga očistim, ali to je neizvodljivo. Čišćenje mi nikad nije išlo od ruke, a nije da se nisam trudio. Možda u meni postoji neki genetski zaostatak zbog kog sam u srodstvu sa aristokratijom. Ipak, to mi se čini prilično neverovatno.

Živim u Aveniji Raniljas, u jednom gradu u severnoj Španiji čijeg imena upravo sada ne mogu da se setim: ovde ima jedino prašine, vrućine i mrava. Pre nekog vremena snašla me je najezda mrava i ubio sam ih usisivačem: stotine usisanih mrava, osećao sam se kao pravi počinilac genocida. Gledam tiganj u kuhinji. Masnoću prionulu uz tiganj. Moram da ga oribam. Ne znam šta da dam sinovima da jedu. Banalnost hrane. S prozora se vidi katolička bogomolja, kako neustrašivo prima sunčevu svetlost, njegovu bezbožničku vatru. Sunčevu vatru koju Bog šalje pravo na zemlju nalik na crnu, prljavu, bednu kuglu, nalik na gnjilež, đubre. Zar ne vidite sunčevo đubre?

Nema ljudi na ulicama. Tu gde ja živim nema ulica, nego praznih pločnika, punih zemlje i uginulih skakavaca. Ljudi su otišli na odmor. Uživaju u plažama i morskoj vodi. Uginuli skakavci su takođe osnovali porodice i imali neradne dane, božićne praznike i rođendanske proslave. Svi smo mi siromašan svet, ugaran u tunel postojanja. Postojanje je moralna kategorija. Postojanje nas obavezuje da delamo, da činimo ovo i ono, bilo šta.

Ako sam išta shvatio u životu, to je da smo svi mi, muškarci i žene, jedno jedino postojanje. To jedino postojanje će jednog dana dobiti političke predstavnike i tog dana ćemo napraviti korak napred. Ja to neću videti. Toliko toga neću videti, a vidim upravo sada.

Oduvek sam viđao stvari.

Oduvek su mrtvi razgovarali sa mnom.

Video sam toliko toga da je budućnost naposletku progovorila sa mnom kao da smo susedi ili čak prijatelji.

Govorim o tim bićima, o duhovima, o mrtvima, o mojim mrtvim roditeljima, o ljubavi koju sam osećao prema njima, o tome da ta ljubav ne odlazi.

Niko ne zna šta je ljubav.

2

Posle mog razvoda (bilo je to pre godinu dana, mada ne može ponajbolje da se utvrdi vreme, budući da to nije datum, nego proces, pa sve i da je zvanično određen datum; sudska presuda je možda doneta konkretnog dana; u svakom slučaju, trebalo bi uzeti u obzir mnoge značajne datume: prvi put kad pomisliš na to, drugi put, nakupljanje tih puta, uspešan sticaj situacija ispunjenih nesuglasticama, raspravama i tugama koje podupiru takvu misao, i konačno odlazak od kuće, a odlazak možda ubrza obrušavanje lavine događaja čiji ishod je taksativan sudski proces, koji sa zakonske tačke gledišta deluje kao kraj; jer zakonska tačka gledišta je takoreći kompas u provaliji, nauka, u onoj meri u kojoj nam je potrebna nauka koja daje racionalnost, princip pouzdanosti), postao sam čovek koji je postojao pre mnogo godina, to jest morao sam da kupim resastu metlu i četku, i proizvode za čišćenje, gomilu proizvoda za čišćenje.

Domar stambene zgrade stajao je kod vrata. Malo smo pričali. Nešto povodom fudbalske utakmice. Takođe razmišljam o životima drugih ljudi. Domar pripada istočnjačkoj rasi, mada je državljanin Ekvadora. Dugo živi u Španiji, ne seća se Ekvadora. Ja znam da mi, u dubini duše, zavidi na stanu. Koliko god ti loše išlo u životu, uvek postoji neko ko ti zavidi. To je neka vrsta kosmičkog sarkazma.

Sin mi je pomogao da očistim kuću. Bila je tu hrpa nagomilane pošte, pune prašine. Uzmeš koverat i dobiješ onaj osećaj šroke kakav ostavlja prašina, gotovo na ivici da bude zemlja, na jagodicama prstiju.

Bilo je tu izbledelih pisama nekadašnje ljubavi, bezazlenih i nežnih mladalačkih pisama, pisama majke moga sina i one koja mi je bila žena. Kazao sam sinu da to stavi u fioku sa uspomenu. Tamo smo stavili i očeve fotografije i majčin novčanik. Nešto kao groblje pamćenja. Nisam želeo, ili nisam mogao, da zadržim pogled na tim predmetima. Dodirivao sam ih s ljubavlju, i s bolom.

Ne znaš šta ćeš sa svim ovim stvarima, zar ne?, rekao je moj sin.

Ima još stvari; tu su računi i naizgled važne hartije, kao dokumenti o osiguranju i pisma od banke, odvratio sam.

Banke ti preplave poštansko sanduče pismima koja izazivaju depresiju. Gomila izvoda iz banke. Pisma od banke me unervozu. Kažu ti šta si. Nateraju te da razmišljaš o tome koliko si niko i ništa na ovome svetu.

Uzeo sam da pogledam izvode iz banke.

Zašto voliš da klima-uređaj održava tako nisku temperaturu?, upitao je.

Hvata me panika od vrućine, hvatala je i mog oca. Sećaš li se dede?

To pitanje je nezgodno, jer moj sin misli da takvom vrstom pitanja pokušavam da steknem nekakvu prednost, da iskamčim da se dobrodušnije ponaša prema meni.

Moj sin je odlučan i vredan. Detaljno mi je pomogao u čišćenju stana.

Namah mi se učinilo da stan ne vredi para koje plaćam za njega. Zamišljam da je ta sigurnost dokaz najočiglednije zrelosti ljudske pameti pod bremenom kapitalizma. Ipak, zahvaljujući kapitalizmu imam kuću.

Pomišljam, kao i vazda, na finansijsku propast. Ljudski život je, u suštini, pokušaj da te ne snađe finansijska propast. Nema

veze čime se baviš, to je fijasko. Ako ne umeš da hraniš svoju decu, nema nikakvog razloga za tvoje postojanje u društvu.

Niko ne zna da li je moguće živeti ako to nije u društvu. Poštovanje drugih ljudi postaje jedina isprava tvog postojanja. Poštovanje je moral, sačinjava vrednosti i mišljenje o tebi, a iz tog mišljenja proizlazi tvoj položaj na ovome svetu. To je borba između tela, tvog tela, u kome obitava život, i vrednosti tvog tela za druge. Ako te ljudi priželjkuju, ako im je tvoje prisustvo poželjno, dobro ćeš proći u životu.

Međutim, smrt – ta luda sociopatkinja – svako društveno i moralno poštovanje izjednačava s kvarenjem mesa, i dalje u aktivnoj službi. Naveliko se priča o političkoj pokvarenosti i o moralnoj pokvarenosti, a veoma malo o kvarenju tela koga se dočepala smrt: o upali, o eksploziji gasova koji izazivaju mučninu i o pretvaranju trupla u smrad.

Moj otac je veoma retko govorio o svojoj majci. Sećao se jedino da je bila odlična kuvarica. Moja baba je napustila Barbastro pred kraj šezdesetih godina i više se nije vraćala. To je bilo negde 1969. Otišla je sa ćerkom.

Barbastro je varoš u kojoj sam se rodio i gde sam odrastao. Kad sam se rodio, imala je deset hiljada stanovnika. Sada ima sedamnaest hiljada. Kako vreme prolazi, ta varoš poprima snagu kosmičkog i u isti mah privatnog odredišta.

Želju da se nešto bezoblično pretvori u lik od krvi i mesa drevni narodi su nazivali „alegorija“. Jer za gotovo sva ljudska bića prošlost sadrži ovaploćenje nekog lika iz romana.

Sećam se jedne očeve fotografije iz pedesetih godina, na kojoj sedi u svom seatu 600. Maltene se ne raspoznaje, ali to je on. Fotografija je neobična, sasvim pripada tom dobu, sa ulicama koje kao da su se tek pojavile. U pozadini su jedan reno ondin i grupica žena; žena okrenutih leđima, s tašnama, žena što su sad verovatno mrtve ili su staramajke. Razabiram očevu glavu u seatu 600 s tablicama Barselone. Nikad nije nagovestio tu činjenicu, činjenicu da je njegov prvi seat 600 imao barselonske tablice.

Ne bi se reklo ni da je leto ni da je zima. Može biti negde krajem septembra ili krajem maja, procenjujem to po odeći žena.

Malo toga ima da se kaže o propadanju svih stvari što su postojale. Treba ukazati na moju ličnu opčinjenost tim automobilom, tim seatom 600, koji je bio povod radosti za milione Španaca, koji je bio povod bezbožničke i materijalne nade, koji je bio povod vere u budućnost ličnih mašina, koji je bio povod za putovanja, koji je bio povod da se vide druga mesta i drugi gradovi, koji je bio povod da se razmišlja o lavirintima geografije i puteva, koji je bio povod da se ode do reka i plaža, koji je bio povod da se zatvorite u odeljak odvojen od sveta.

Tablice su iz Barselone, a broj je jedan izgubljeni broj: 186.025. Valjda je negde ostalo nešto od tih tablica, i ta pomisao je kao da imaš vere.

Klasna svest nam nikad ne sme usfaliti. Moj otac je učinio koliko je mogao u Španiji: našao je posao, radio, osnovao porodicu i umro.

I malo je drugih izbora naspram tih datosti.

Porodica je oblik proverene sreće. Ljudi koji odluče da se ne žene i ne udaju, kao što je statistički dokazano, brzo umiru. A niko ne želi da umre pre nego što mu kucne čas. Jer umiranje nije nimalo zabavno i to je nešto zastarelo. Želja za smrću je anahronizam. I to smo otkrili nedavno. To je najnovije otkriće zapadne kulture: najbolje je ne umreti.

Šta god da se desi, nemoj umreti, prevashodno zbog nečega što je jednostavno shvatiti: nema potrebe. Nema potrebe da čovek umre. Ranije se verovalo da ima, da ima potrebe umreti.

Ranije je život vredeo manje. Sad vredi više. Proizvodnja bogatstva, materijalno izobilje, dovodi do toga da oni što su kroz istoriju bili puki siromasi (oni kojima je pre nekoliko decenija bilo svejedno da li su živi ili mrtvi) vole život.

Španska srednja klasa iz pedesetih i šezdesetih godina prenela je svojim potomcima istančanije težnje.

Baba mi je umrla ne znam ni koje godine. Možda 1992. ili 1993, ili 1999. ili 2001, ili 1996. ili 2000, tu negde. Tetka je pozvala telefonom da javi da je umrla očeva majka. Otac nije govorio sa sestrom. Ostavila je poruku na sekretarici. Čuo sam tu poruku. Glasila je da, koliko god da su u lošim odnosima, imaju istu majku. Upravo to: da imaju istu majku, što je povod za zbližavanje. Zamislio sam se čuvši tu poruku, u kuću mojih roditelja uvek je ulazila bleštava svetlost i događaji su zbog nje gubili čvrstinu, jer je svetlost moćnija od ljudskih postupaka.

Otac je seo u svoju fotelju. Fotelju žute boje. Neće otići na sahranu, bila je njegova odluka. Umrla je u udaljenom gradu, oko petsto kilometara od Barbastra, petsto kilometara od mesta gde je u tom času moj otac primio vest o majčinoj smrti. Prosto-naprasto, nije mu se dalo da ide. Nije imao želju da ode. Da toliko vozi. Ili da satima sedi u autobusu. I da mora da traži taj autobus.

Taj događaj je prouzrokovao bujice drugih događaja. Ne zanima me da prosuđujem šta se desilo, nego da to ispričam,

kažem ili da se radujem tome. Moralnost događaja je uvek konstrukcija kulture. Događaji su sami po sebi pouzdani. Događaji su priroda, a njihovo tumačenje je politika.

Otac nije otišao na sahranu moje babe. U kakvoj vezi je bio sa svojom majkom? Nije bio ni u kakvoj vezi. Jeste, dabome, bili su u vezi u davnoj prošlosti, ne znam, negde 1935. ili 1940, ali ta veza je postepeno ishlapila, nestala. Mislim da je trebalo da otac ode na tu sahranu. Ne zbog svoje mrtve majke, nego zbog sebe, a i zbog mene. Odustajući od te sahrane, takođe je doneo odluku da odustane od života uopšte.

A najveća tajna je ta da je moj otac voleo svoju majku. Razlog što nije otišao na njenu sahranu leži u tome što je njegovo nesvesno odbijalo pomisao na majčino mrtvo telo. A njegovo svesno ja pothranjivala je nesavladiva lenjost.

U glavi mi se pomešalo bezbroj priča, povezanih sa siromaštvom i s tim kako te siromaštvo zatruje snom o bogatstvu. Ili kako siromaštvo začinje nepokretnost, nedostatak želje da uđeš u kola i pređeš petsto kilometara.

Kapitalizam je doživeo krah u Španiji 2008. godine, izgubili smo se, više nismo znali čemu da težimo. S dolaskom privredne recesije otpočela je politička komedija.

Gotovo da smo zavideli mrtvima.

Otac mi je spaljen u dizel-peći. Nikad nije izrazio nikakvu želju šta da učinimo s njegovim lešom. Samo smo se otarasili mrtvaca (tela koje je ležalo, onoga što je bilo, a sad nismo znali šta je), kao što čine svi. Kao što će učiniti sa mnom. Kad neko umre, opsednuti smo time da izbrisemo leš s mape sveta. Da uništimo telo. Ali čemu tolika žurba? Zbog kvarenja mesa? Ne, sad u mrtvačnici postoje veoma napredne hladnjače. Prestrašeni smo zbog leša. Prestrašeni smo zbog budućnosti, prestrašeni smo zbog onoga u šta ćemo se pretvoriti. Užasava nas preispitivanje spona koje su nas spajale s tim lešom. Plaše nas dani provedeni pored leša, gomila stvari koje smo učinili s tim lešom: išli na plažu, ručali s njim, putovali s njim, večerali s njim, pa i spavali s njim.

Na kraju ljudskog života, jedini stvarni problem koji se ispostavi jeste šta učiniti s leševima. U Španiji postoje dve mogućnosti: inhumacija ili incineracija. To su dve lepe reči čiji koreni sežu do latinskog jezika: postaćeš zemlja ili pepeo.

Latinski jezik donosi prestiž našoj smrti.

Otac mi je kremiran 19. decembra 2005. godine. Sad se ka-
jem. Bila je to možda ishitrena odluka. S druge strane, činjenica da moj otac nije otišao na sahranu svoje majke, to jest moje babe, uticala je na nas da ga spalimo. Šta je važnije, navesti moje srodstvo i reći „moja baba“ ili navesti očevo srodstvo i reći „njegova majka“? Dvoumim se koje gledište da odaberem. Moja baba ili njegova majka, u tom izboru je sadržano sve. Moj otac nije otišao na sahranu moje babe i to je uticalo na odluku šta da učinimo s lešom mog oca; uticalo je na odluku da ga spalimo, kremiramo. To nema veze s ljubavlju, nego s bujicom događaja. Događaja koji proizvode druge događaje: bujicom života, vode koja teče sve vreme, dok mi silazimo s uma.

Takođe uviđam u ovom trenutku da se u mom životu nisu dogodile velike stvari, a ipak u sebi nosim duboku patnju. Bol nikako nije prepreka za radost, kako ja shvatam bol, jer za mene je on povezan s pojačavanjem svesti. Patnja je raširena svest i dopire do svega što je bilo i što će biti. To je nekakva potajna ljubaznost prema svim stvarima. Učtivost prema svemu što je bilo. A iz ljubaznosti i učtivosti uvek se rađa otmenost.

To je oblik opšte svesti. Patnja je ispružena ruka. Ljubaznost prema drugima. Dok se osmehujemo, iznutra gubimo snagu. Ako odaberemo da se osmehujemo umesto da padnemo mrtvi nasred ulice, to je zbog otmenosti, zbog nežnosti, zbog učtivosti, zbog ljubavi prema drugima, iz poštovanja prema drugima.

Ne znam ni kako da strukturišem vreme, kako da ga odredim. Vraćam se današnjem popodnevnu maja 2015, koje proživljam ovog časa, i vidim da je na mom krevetu haotično razbacana hrpa lekova. Ima ih svih vrsta: antibiotika, antihi-staminika, anksiolitika, antidepresiva.

Pa ipak, radujem se što sam živ i uvek ću se tome radovati. Na smrt mog oca popada vreme i često imam poteškoća da ga se setim. Međutim, to me ne rastužuje. To što moj otac korača ka potpunom raspadanju dok ja, zajedno sa svojim bratom, jedini to pamtim, čini mi se prelepo.

Majka mi je umrla pre godinu dana. Dok je bila živa, poneki put sam želeo da razgovaram o ocu, ali odbijala je razgovor. Ni s bratom ne mogu previše da razgovaram o ocu. Nije to prekor, nikako. Shvatam nelagodnost, i donekle sramežljivost. Jer razgovor o mrtvacu, u nekim kulturnim tradicijama, ili bar u onoj gde je meni zapalo da živim, predstavlja snažan, rezak stepen besramnosti.

I stoga sam ostao nasamo s ocem. I jedini sam na ovome svetu – ne znam šta je s mojim bratom – koji ga se seća svakodnevno. I svakodnevno posmatra kako iščezava, kako se na kraju pretvara u čistotu. Nije da ga se sećam svakodnevno, nego je on stalno prisutan u meni, povukao sam se iz sebe da bih napravio mesta njemu.

Kao da otac nije želeo da bude živ za mene, hoću reći da nije želeo da mi otkrije svoj život, smisao svog života: nijedan otac ne želi da bude muškarac za svog sina. Cela moja prošlost se sunovratila kad je majka učinila isto što i otac: umrla.

3

Majka mi je umrla u snu. Smučilo joj se da se vuče, jer nije mogla da hoda. Nikad nisam tačno doznao koje su njene konkretne bolesti. Majka je pripovedala haotično. I ja sam takav. Od majke sam nasledio pripovedni kaos. Nisam ga nasledio ni od kakve književne tradicije, ni klasične ni avangardne. Mentalno propadanje izazvano političkim propadanjem.

U mojoj porodici se nikad nije tačno pričalo šta se događa. Otud je meni teško da izrazim rečima sve što mi se dešava. Majka je imala mnoštvo oboljenja koja su se nadovezivala jedno na drugo i sudarala se između sebe u njenim pričama. Nije postojao način da se uredi to što joj se zbivalo. Naposljetku sam odgonetnuo šta joj je: želela je da u svoja kazivanja unese lični nespokoj a uz to je htela da pronikne u smisao ispričanih događaja; tumačila je, i na koncu ju je sve navodilo na ćutanje; zaboravljala je pojedinosti koje je ispričala danima unazad, pojedinosti za koje je mislila da joj ne idu u korist.

Udešavala je događaje. Strahovala je od događaja. Strahovala je da će stvarnost onoga što se dogodilo biti u suprotnosti s njenim interesima. Međutim, nije uspevala ni da sazna koji su to njeni interesi, izuzev nagona.

Majka je izostavljala ono za šta je mislila da joj ne ide u prilog. To sam ja nasledio u svojim pričama. Ali to nije laganje.

To je, jednostavno, strah da ne pogrešiš, ili strah da ne uprskáš, užasan strah od atavističkog suda drugih ljudi zato što nisi učinio ono što se pretpostavlja da je trebalo da učiniš na osnovu neshvatljivih zakona života u društvu. Nismo dobro razumeli, ni majka ni ja, šta se pretpostavlja da neko treba da učini. S druge strane, ni lekari i gerijatri koji su je lečili nisu postizali da medicinske verzije odnesu pobeđu nad njenim haotičnim i prevrtljivim verzijama. Majka je odgurivala u ćošak logiku medicine, odvodila ju je u ambis. Pitanja što ih je postavljala lekarima bila su vredna pamćenja. Jednom prilikom je naterala nekog lekara da joj prizna da zapravo ne zna u ćemu je razlika između bakterijskog i virusnog gripa. U njenom moralnom haosu i u želji da bude zdrava, intuitivna i dalekovidna zapažanja moje majke bila su zanimljivija od objašnjenja lekara. Ona je doživljavala ljudsko telo kao neprijateljsku i okrutnu zmiju. Verovala je u okrutnost krvotoka.

Bila je žena-drama. Njena dramatićnost je nadilazila strpljenje lekara. Lekari nisu znali šta da rade s njom. Kostii na jednoj nozi bile su joj u veoma lošem stanju. Nosila je protezu i ona se inficirala. Postavljena joj je u isto vreme kada i španskom kralju Huanu Karlosu I. Tako su kazali na televiziji. Zbijali smo šale s tim. Kad joj se proteza inficirala, nisu mogli da je izvade jer je to podrazumevalo operaciju a majka je болоvala i od kardiovaskularnih bolesti.

Njene boljke su se mogle nabrajati. Nabrajala je bolesti, neke od njih neizmerno originalne.

Ostala je sama. Živela je u svom stanu, sama-samcijata, nabrajajući boljke.

Bolovala je i od astme. I od anksioznosti. Bila je podsetnik svih bolesti koje imaju neko ime. Pretvorila je vlastitu svest o životu u bolest koja nije teška. Njene bolesti nisu bile smrtonosne, nego svakidašnje male telesne muke. Bile su patnja, ništa više od toga.

Živela je u iznajmljenom stanu: pedeset četiri godine života u iznajmljenom stanu. U mladosti je mnogo pušila. Po svojoj

prilici je pušila dok nije napunila šezdesetu. Ne znam kad je tačno prestala da puši.

Mogu da pokušam da približno izračunam kad je prestala da puši. Negde oko 1995, tako nešto. To jest, tada je imala oko šezdeset dve godine.

Pušila je moderno, i uz to se razlikovala od starijih žena iz ondašnjeg vremena jer je pušila. Pamtim svoje detinjstvo u kome su glavno mesto zauzimale marke cigareta koje su se meni činile raskošne i tajanstvene.

Na primer, marka cigareta kent uvek mi je delovala zavodljivo, naročito zato što je kutija bila veoma lepa, bele boje. Majka je pušila vinston i LM. Otac je pušio malo, i pušio je lark.

Sve te paklice cigareta na stolovima i stoćićima u mojoj kući povezane su s mladošću mojih roditelja. Onomad je u mojoj kući postojala radost jer su mi roditelji bili mladi i pušili su. Mladi roditelji su pušili. I neverovatno je koliko potanko se sećam te radosti, radosti sedamdesetih godina, s početaka sedamdesetih godina: 1970, 1971, 1972. do 1973.

Oni su pušili a ja sam gledao dim, i tako su prolazile godine.

Ni otac ni majka nikad nisu pušili tamni duvan.

Nikad nisu pušili dukados, nikakav tamni duvan. Stoga sam ja uzeo na zub tu marku dukados, te cigarete su mi izgledale odvratno, ružno. Moji roditelji ih nisu pušili. Povezao sam tamni duvan s prljavštinom i siromaštvom. Mada sam video da i neki bogati ljudi puše dukados, to me nije omelo da i dalje gledam na tamni duvan prezrivo ili sa strahom. Pre sa strahom. Strah, bar kod ličnosti poput moje, ide podruku s nagonom preživljavanja. Što više strahuješ, pre ćeš preživeti. Oduvek sam strahovao. Doduše, strah me nije sprećio da upadam u nevolje.

Sad opažam džinovsku pukotinu. Verujem da, prisećajući se koje su marke cigareta pušili moji roditelji, otkrivam neočekivanu radost u njihovim životima, u životima mojih roditelja.

Time želim da kažem da su oni bili srećniji od mene. Ćak i ako su na kraju osećali razočaranje prema životu. Ili ih je možda razočaralo jednostavno propadanje njihovih tela.

Nisu bili uobičajeni roditelji. Posedovali su istorijsku originalnost. Oh, da, nego šta. Bili su originalni, zato što su radili retke stvari, nisu bili kao drugi. Razlog njihove ekscentričnosti ili toga što je meni kao sinu zapala u deo ta ekscentričnost deluje mi kao ljubavna zagonetka. Otac se rodio 1930. godine. Majka – to je samo pretpostavka, budući da je menjala svoj datum rođenja – 1932. Mislim da je razlika između njih iznosila dve godine, možda tri. Ponekad je iznosila šest, pošto je majka s vremena na vreme uporno tvrdila da je rođena 1936. godine, to joj se činilo kao neki čuven datum, jer sam je često čuo kako ga pominje, bog te pita zašto.

U stvari, rođena je 1932.

4

Majka mi je poticala iz seljačke porodice i odrasla je u jednom seocetu u blizini Barbastra. Deda po ocu bio je trgovac, ali posle građanskog rata optužen je da je crveni, republikanac, i osuđen je na deset godina zatvora koje nije odležao zbog svog zdravstvenog stanja. Proveo je šest godina u tamnici u Salamanki. Ne znam sve detalje, ponekad je otac pričao o dedinom prijateljevanju s pripadnicima milicije. Izgleda da je imao prijatelje u Narodnom frontu. Potkazan je kad su nacionalisti ušli u Barbastro. Otac je znao ko ga je potkazao. Ali taj tip je mrtav. Otac nije nasledio nikakvu mržnju. Nasledio je ćutanje. Nije mi sasvim poznata priroda tog ćutanja; mislim da to nije bilo ćutanje političke prirode, nego nekakvo odricanje od reči. Kao da deda nije želeo da govori, a ocu je ta nemuštosť delovala dobro.

Umreću a neću doznati da li su moji otac i deda ikad razgovarali. Možda nisu nikad. Bili su preispoljne lenštine. Umreću a neću doznati da li je otac ikad poljubio dedu. Mislim da nije, mislim da se nikad nisu poljubili. Poljubac je pobeda nad lenjošću. Lenjost mojih predaka je lepa. Nisam upoznao ni jednog ni drugog dedu, ni po majci ni po ocu. Ne postoje čak ni njihove fotografije. Otišli su sa ovoga sveta pre nego što sam ja

došao na svet, i otišli su ne ostavljajući nijednu fotografiju. Nisu ostavili ni najobičniji portret. Tako da ne znam šta ja radim na ovome svetu. Ni majka nije govorila o svom ocu ni otac o svom. Bilo je to ćutanje kao vid pobune. Niko ne zaslužuje da mu se pomene ime i na taj način nećemo prestati da pričamo o tom nikom kad taj niko umre.

5

Moji roditelji nisu nikad išli na misu kao roditelji mojih školskih drugova; to me je veoma čudilo i bilo mi je neprijatno pred drugovima. Nisi znali ko je Bog. Nije da su bili agnostici ili ateisti. Nisu bili ništa. Nisu razmišljali o tome. Kod kuće nikad nisu izgovorili reč religija. I sad dok pišem ovo sećanje, opčinjen sam. Možda su mi roditelji bili vanzemaljci. Nisu čak ni psovali. Nikad nisu izgovorili reč Bog. Živeli su kao da katolička veroispovest ne postoji, a to je neizrecivo hrabro u Španiji koju im je dodelio usud. Religija je za moje roditelje bila nešto nevidljivo. Nije postojala. Njihov moralni svet se odvijao bez fetišizma dobra i zla.

U onoj Španiji iz šezdesetih i sedamdesetih godina prošli bi dobro da su išli na misu. U Španiji su ljudi koji idu na misu oduvek prolazili odlično.